

PUOLUSTUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 16/2014 vp

Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta turvallisuussektorin koulutusyhteistyöhön Irakissa

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 24 päivänä helmikuuta 2015 lähettäessään valtioneuvoston selonteon eduskunnalle Suomen osallistumisesta turvallisuussektorin koulutusyhteistyöhön Irakissa (VNS 10/2014 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi ulkoasiainvaliokuntaan samalla määrännyt, että puolustusvaliokunnan on annettava asiasta lausunto ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- puolustusministeri Carl Haglund
- ministerin sotilasneuvonantaja, kommodori Rami Peltonen, osastoesiupseeri, everstiluutnantti Sami Nurmi, vanhempi osastoesiupseeri Hannu Teittinen, erityisasiantuntija Ras-

mus Hindrén ja hallitussihteeri Jussi Vienonen, puolustusministeriö

- apulaisosastopäällikkö Timo Kantola, yksikön päällikkö Mikko Kinnunen ja lähetystöneuvos Jonna Laurmaa, ulkoasiainministeriö
- suunnittelupäällikkö, prikaatikenraali Eero Pyötsiä, osastoesiupseeri, everstiluutnantti Kari Kaakinen ja suunnitteluosaston kv. sektorin toimialajohtaja, majuri Matti Kemppilä, Pääesikunta
- tutkija Oskari Kivinen, Suojelupoliisi.

Viitetiedot

Valiokunta on yhdistänyt selonteon käsittelyyn asian UTP 26/2014 vp — jatkokirjelmä 1. PLM 27.01.2015 asiantuntijakuulemiset.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleisarvio selonteosta

Sotilaallisen kriisinhallintalain 3 §:n 1 momentin mukaan, jos Suomen osallistumista koskeva ratkaisuehdotus koskee sotilaallisesti erityisen vaativaa kriisinhallintatehtävää tai tehtävää, joka ei perustu YK:n turvallisuusneuvoston val-

tuutukseen, valtioneuvoston on ennen ratkaisuehdotuksen tekemistä kuultava eduskuntaa antamasta sille asiasta selonteko. Valiokunta toteaa, että Irakin turvallisuussektorin koulutusoperaation osalta molemmat edellä mainitut kriteerit täyttyvät.

YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi elokuussa 2014 päätöslauselman 2170 (2014), jossa YK:n jäsenmaille kohdistettiin pyyntö ryhtyä

"kaikkiin mahdollisiin toimiin, jotka ovat tarpeen, soveliaita ja kansainvälisen oikeuden mukaisia, joilla pystytään vastustamaan ISIL:n toimintaa". Valtuutus on valiokunnan arvion mukaan varsin yleinen ja eroaa merkittävästi niistä YK:n selkeään valtuutukseen perustuneista operaatioista (esimerkiksi ISAF, UNIFIL), joissa suomalaisjoukot ovat viime aikoina olleet mukana.

YK:n turvallisuusneuvoston antaman yleisen mandaatin lisäksi kansainvälisten joukkojen toiminta perustuu myös Irakin kirjalliseen pyyntöön. Irakin ulkoministeri toivotti 22.9.2014 turvallisuusneuvoston puheenjohtajalle osoitetulla kirjeellä kaiken tarvittavan sotilaallisen avun tervetulleeksi. Kirjeessä korostetaan kansainvälisen oikeuden¹ sekä kahden- ja monenvälisten sopimusten merkitystä ja Irakin suvereniteettia. Siinä myös todetaan Irakin nimenomaisesti pyytäneen Yhdysvaltoja johtamaan ISIL:n vastaisia kansainvälisen yhteisön toimia.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden lausuntojen perusteella operaatiota voi perustellusti arvioida myös sotilaallisesti vaativaksi, vaikka esimerkiksi Afganistanin ISAF-operaatioon verrattuna mahdollisuus joutua aseellisen voimankäytön kohteeksi on lähtökohtaisesti pieni. Valiokunta erittelee myöhemmin tässä lausunnossaan tarkemmin niitä syitä, jotka tekevät tästä operaatiosta sotilaallisesti vaativan.

Valiokunta toteaa selonteosta, että se on etenkin operaation sisällön, tehtävän, turvallisuustilanteen kuvailun ja riskiarvion osalta informaatioarvoltaan varsin niukka. Valiokunnan saa-

¹ YK:n peruskirja 7. luku 51 artikla — Jos jokin Yhdistyneiden kansakuntien jäsen joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, ei mikään tämän peruskirjan säännös saa rajoittaa sen luonnollista oikeutta erilliseen tai yhteiseen puolustautumiseen, kunnes turvallisuusneuvosto on ryhtynyt tarpeellisiin toimenpiteisiin kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Ne toimenpiteet, joihin jäsenet ovat ryhtyneet käyttäessään tätä puolustautumisoikeutta, on heti ilmoitettava turvallisuusneuvostolle, eivätkä ne saa millään tavoin vaikuttaa turvallisuusneuvoston tämän peruskirjan mukaiseen oikeuteen ja velvollisuuteen ryhtyä kulloinkin niihin toimenpiteisiin, joita se pitää tarpeellisina kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai palauttamiseksi.

man selvityksen mukaan tätä selittää osaltaan se, että tietyt operaation toimeenpanoon liittyvät kysymykset ovat vielä auki.

Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi on omalta osaltaan auttamassa kansainvälistä yhteisöä ISIL:n vastaisessa toiminnassa. ISIL on tällä hetkellä merkittävin islamistinen terroristijärjestö, joka on verrattain lyhyessä ajassa saanut haltuunsa merkittäviä alueita muun muassa Syyriassa, Irakissa ja Libyassa.

Tämän järjestön toiminnan patoaminen on mitä suurimmassa määrin myös Suomen intressissä. ISIL:n suorittamat ihmisoikeusrikkomukset sen hallussa pitämällä alueilla ovat vertaansa vailla. Kansainvälinen yhteisö ei voi seurata välinpitämättömänä järjestön toimintaa.

Oma tärkeä ulottuvuutensa ISIL:n vastaiseen kansainväliseen koalitioon osallistumisella on myös se, että merkittävä määrä suomalaisia on liittynyt järjestön riveihin. Suomesta on lähtenyt yli 50 tunnistettua henkilöä Syyriaan tai Irakiin. Järjestön heikentäminen ja sen ideologisen houkuttelevuuden vähentäminen on myös tästä näkökulmasta tarkasteltuna Suomen kannalta tärkeää.

Selonteossa todetaan, että Suomessa on Syyriasta tai Irakista palanneita vierastaistelijoita sekä henkilöitä, jotka voimakkaasti samaistuvat ISIL:iin ja sen julistamaan kalifaattiin, ja tähän taas arvioidaan liittyvän turvallisuusuhkia. Selonteossa todetaan lisäksi, että osallistuminen ISIL:n vastaiseen yhteistyöhön turvallisuussektorin koulutustoiminnalla voi osaltaan vaikuttaa näihin turvallisuusuhkiin. Valiokunta yhtyy tähän arvioon ja korostaa, että operaatioon liittyviin sisäisen turvallisuuden riskeihin ja mahdolliseen uhkatason nousuun Suomessa on suhtauduttava vakavasti.

Valiokunta toteaa, ettei mikään sotilaallinen kriisinhallintaoperaatio ole riskitön. Suomalaisjoukkoihin kohdistuva uhka on kuitenkin minimoitavissa hyvällä etukäteissuunnittelulla ja valmistautumisella. Keskeisen tärkeää on varmistaa, ettei operaatioon valmistauduttaessa tehdä minkäänlaisia kompromisseja suomalaisjoukkojen turvallisuuden suhteen.

Puolustusvoimilla on osaamista ja kokemusta haastavassa toimintaympäristössä työskentelyyn etenkin Afganistanin kokemusten myötä. Kaikki joukkojen omasuojaa koskevat kysymykset on saatava ratkaistua puolustusvoimia tyydyttävällä tavalla ennen kuin suomalaisjoukkoja voidaan operaatioon lähettää. Näillä reunaehdoilla valiokunta tukee Suomen osallistumista Irakin turvallisuusjoukkojen koulutusoperaatioon.

Taustaa

Syyskuussa 2014 käynnistettiin kansainvälinen yhteistyö, jolla pyrittiin koordinoimaan ja tehostamaan ISIL:n vastaista toimintaa. Selonteossa todetaan, että ISIL:n vastaisessa koalitiossa on mukana yli 60 maata. Yhteistyötä koordinoi Yhdysvallat. Kukin koalitiomaa osallistuu ISIL:n vastaisiin toimiin siinä laajuudessa kuin näkee tarkoituksenmukaiseksi.

Kansainvälisen koalition tavoitteet ovat moninaiset. Selonteossa nostetaan esiin muun muassa seuraavia näkökohtia: sotilaallisen tuen antaminen, vierastaistelijoiden lähdön estäminen, ISIL:n rahoituksen vaikeuttaminen, alueen humanitaarisen kriisin lievittäminen sekä ISIL-ideologian heikentäminen. Selonteon mukaan nämä tavoitteet voidaan saavuttaa ainoastaan pitkäjänteisellä toiminnalla, johon kuuluu laaja keinovalikoima.

Valiokunta toteaa, että sotilaalliset toimet ovat vain yksi elementti ISIL:n vastaisessa toiminnassa. Yhtä lailla on tärkeää hyödyntää kehitysyhteistyön elementtejä ja humanitaarista apua sekä kehittää alueen maiden omia kapasiteetteja. Valiokunta korostaa, että ISIL:n vastainen toiminta eri muodoissa jää tehottomaksi, elleivät alueen maan itse ota suurempaa roolia ja vastuuta niiden syiden kitkemiseen, jotka ovat osaltaan ISIL:n nousun takana. Ilman toimivaa demokratiaa ja taloutta, hyvää hallintoa ja ihmisoikeuksien kunnioitusta ei päästä kiinni niihin syihin, joista ISIL:n kannatus kumpuaa.

Operaatioon liittyvä päätöksenteko Suomessa

Tasavallan presidentti ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen valiokunta linjasivat 19.9.2014, että Suomi osallistuu ISIL:n vastaiseen toimintaan. Tämän jälkeen on mietitty sitä konkreettista tapaa, jolla Suomi voi olla mukana koalition toiminnassa. Tasavallan presidentti ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta (TP-UTVA) antoi 26.1.2015 puolustusministeriölle oikeuden ryhtyä tarvittaviin valmistelu- ja varautumistoimenpiteisiin Suomen osallistumiseksi Irakin turvallisuusviranomaisten koulutustehtävään.

Tasavallan presidentti ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta keskustelivat perjantaina 6. helmikuuta 2015 Suomen osallistumisesta kansainväliseen turvallisuussektorin koulutusyhteistyöhön Irakissa. Valiokunta linjasi, että Suomi jatkaa valmistelua osallistumisesta koulutustehtävään Pohjois-Irakissa enintään 50 sotilaan osastolla. Sotilaallisen kriisinhallintalain mukaisesti eduskunnalle annettiin asiasta selonteko helmikuun lopulla.

Kansainvälisten joukkojen oikeudellinen asema

Selonteon mukaan Irakin kanssa ei ole voitu tehdä kaikki osallistujamaat kattavaa yhteistä, kriisinhallintaoperaatioissa tavanomaista joukkojen oikeudellista asemaa koskevaa sopimusta (Status of Forces Agreement, SOFA). Osallistujamaat joutuvat sopimaan joukkojensa asemasta muulla tavoin kahdenvälisesti Irakin kanssa.

Käytännössä kahdenvälinen järjestely edellyttää, että kukin osallistuva valtio tekee Irakin kanssa noottienvaihdon, jossa todetaan kouluttajien diplomaattisia suhteita koskevassa Wienin yleissopimuksessa edustustojen hallinnolliselle ja teknilliselle henkilöstölle myönnettäviin erioikeuksiin ja vapauksiin rinnastettavat oikeudet. Sopimuksen mukaan kouluttajilla on myös mahdollisuus käyttää sotilaspukua ja kantaa aseita itsepuolustustarkoituksessa.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan eräät maat — kuten Saksa, Tanska ja Norja — ovat jo tehneet noottienvaihdon. Vaikka noottie-

nvaihto on varsin poikkeuksellinen menettely sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistuvien joukkojen oikeudellisen aseman määrittelyssä, saavutetaan menettelyllä asiantuntijoiden mukaan kaikki ne keskeiset tavoitteet — esimerkiksi vapautus rikosoikeudellisesta vastuusta — kuin SOFA-järjestelylläkin.

Voimakeinojen käyttö ja sodan oikeussäännöt

Kansallisesti voimakeinojen käytöstä säädetään sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain 27 §:ssä. Sotilaallisessa kriisinhallinnassa palvelevalla sotilaalla on palvelustehtävää suorittaessaan oikeus käyttää tehtävän kannalta välttämättömiä voimakeinoja. Voimakeinoja voidaan käyttää vain siinä määrin ja siihen saakka, kun ne ovat tehtävän kannalta tarpeen, hyväksyttävässä suhteessa operaation tavoitteeseen nähden ja operaatiolle vahvistettujen voimankäyttösääntöjen mukaisia. Lisäksi sotilaille on oikeus hätävarjeluun ja pakkotilatekoon, joista säädetään Suomen rikoslaissa. Oikeudesta kantaa voimankäyttövälineitä ei ole sotilaiden osalta erikseen säädetty. Kriisinhallintaan osallistuvat henkilöt varustetaan ja koulutetaan tehtävän edellyttämällä tavalla.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Suomen voimankäyttövaltuudet (Rules of Engagement) pyritään mahdollisimman pitkälti harmonisoimaan muiden maiden kanssa. Valiokunta toteaa, että keskeisen tärkeää harmonisointi on kehysvaltiomaa Saksan voimankäyttövaltuuksien kanssa. Valiokunta huomauttaa, että kaikin osin voimankäyttövaltuudet eivät välttämättä tule olemaan yhteismitallisia, Erbilissä toimii myös Yhdysvaltain asevoimien joukkoja.

Valiokunta pitää mahdollisena, että suomalaisjoukot voivat joutua todistamaan tilanteita, joissa paikalliset toimijat eivät noudata sodan oikeussääntöjä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan sodan oikeussääntöjä käydään perusteellisesti läpi suomalaisjoukkojen koulutuksessa. Väärinkäytöksistä voidaan — ja niistä tulee raportoida — paikallisviranomaisille, kansallisia kanavia hyödyntäen että operaation komentoputkea pitkin.

Koulutustoiminta Erbilissä ja sen ulkopuolella

Selonteossa todetaan, että Irakin armeijan ja turvallisuusjoukkojen koulutusta (Building Partner Capacity) silmällä pitäen maahan perustetaan neljä alueellista koulutuskeskusta. Kuhunkin koulutuskeskukseen tulisi muutama sata sotilasta, joista varsinaisissa koulutustehtävissä työskentelisi noin 100 henkeä. Varsinaisen koulutustehtävän lisäksi henkilöstöä tarvitaan muun muassa esikunta- ja huoltotehtäviin sekä joukkojen omasuojaan ja räjähteiden vastatoimiin liittyviin tehtäviin. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Irakin armeijan ja turvallisuusjoukkojen koulutuksessa on nyt mukana 12 maata, lisäksi 5 maata harkitsee mukaan koulutustoimintaan lähtemistä.

Saksa valmistautuu toimimaan alkuvaiheessa Erbilin koulutuskeskuksen niin sanottuna kehysvaltiona. Kehysvaltio vastaa toimintojen johtamisesta ja koordinoinnista omassa keskuksessaan. Saksa on 30.1.2015 tehnyt päätöksen noin 100 sotilaan lähettämisestä tähän operaatioon. Saksan ohella Erbilin koulutuskeskuksen toimintaan ovat osallistumassa ainakin Yhdysvallat, Norja ja joitakin EU-maita. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Ruotsi harkitsee vielä oman operaatio-osallistumisensa muotoa.

Valiokunta toteaa, että sotilaallisissa kriisinhallintaoperaatioissa Suomelle luontevimmat kumppanit löytyvät usein Ruotsista ja muista Pohjoismaista. Pohjoismaisessa viitekehyksessä toimimisesta on hyviä kokemuksia muun muassa Afganistanista. Yhteistyötä kannattaa valiokunnan näkemyksen mukaan tehdä etenkin logistiikan osalta, oman kansallisen huoltoelementin toiminta tulee kalliimmaksi kuin monikansallinen yhteistyö.

Selonteon mukaan 50 hengen suomalaisjoukon on määrä olla toimialueella 12 kuukautta. Operaatio käynnistyy suomalaisten osalta huhtikuussa esikuntaupseereiden lähettämisellä, täysi operatiivinen valmius saavutetaan valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan heinäkuun puolivälissä. Operaatio maksaa noin 15 miljoonaa euroa, puolustusministeriön pääluo-

kan osuus kustannuksista on noin 9,2 miljoonaa euroa.

Erbil on Irakin kurdialueen hallinnollinen keskus ja turvallisuustilanne kaupungissa on valiokunnan saaman selvityksen mukaan varsin hyvä. Yksittäiset väkivallanteot ovat kuitenkin mahdollisia. Selonteossa todetaan, että marraskuussa 2014 ISIL toteutti kaupungissa itsemurhaiskun, joka tappoi viisi ja haavoitti useita henkilöitä.

Valiokunta arvioi, että kansainvälisten asepukea kantavien joukkojen yhä näkyvämpi toiminta voi lisätä terroriuhkaa Erbilissä sekä paikallisia asukkaita että koalitiojoukkoja kohtaan. Asianmukaisesti vartioidussa pääkoulutuskeskuksessa työskentely Erbilissä on toimintaa, johon liittyvät riskit pystytään valiokunnan näemyksen mukaan minimoimaan.

Valiokunta näkee, että suurimmat suomalais-sotilaiden turvallisuuteen kohdistuvat riskit aiheutuvat toiminnasta koulutuskeskuksissa Erbilin ulkopuolella. Selonteossa tuodaan esiin, että ISIL:n toimintatapoihin Irakissa kuuluvat muun muassa tuliylläkööt sekä panssarintorjunta-aseiden ja improvisoitujen räjähteiden käyttö. Tienvarsipommien osalta uhkakuva on valiokunnan saaman selvityksen mukaan samanlainen kuin Afganistanissa. Kaikkiin ennalta nähtäviin uhkakuviin varautuminen tulee tehdä puolustushallinnossa perusteellisesti. Suomalaisjoukkojen kalustosta ja varustuksesta ei voida tinkiä missään olosuhteissa. Saadun selvityksen mukaan lääkintäevakuointikyky operaatioissa on hyvin järjestetty, siitä vastaavat tarvittaessa Yhdysvallat ja Italia.

Suunnittelun tässä vaiheessa ei ole vielä tarkkaa kuvaa, missä alueellisissa koulutuskeskuksissa Erbilin ulkopuolella suomalaisjoukot tar-

kalleen ottaen toimisivat. Selonteossa todetaan, että kouluttajat liikkuvat Irakin kurdialueella peshmerga-joukkojen omilla harjoitusalueilla ja koulutuskeskuksissa. Valiokunta huomauttaa, että ISIL-joukkojen hallussaan pitämä Mosul on vain noin 80 kilometrin päässä. Lähimpien ISIL-taistelijoiden linjat taas 30—40 kilometriä Erbilistä.

Saadun selvityksen mukaan Bagdadin keskukselle kurdien alueellisten peshmerga-joukkojen koulutus sopii, sillä ISIL:n vastainen toiminta vaatii Irakin kaikkien resurssien mobilisointia. Alueellisten turvallisuusjoukkojen ylläpito on myös Irakin perustuslain mukaan mahdollista. Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä, että kurdien omien turvallisuusjoukkojen tukemisen vaikutuksia keskipitkällä tai pitkällä aikavälillä on vaikea arvioida. Selvää on, että kurdit haluavat edelleen kehittää omaa asemaansa suhteessa keskushallintoon.

Operaation merkitys kansallisen puolustuskyvyn kehittämiseksi

Selonteossa tuodaan esiin, että neuvonanto ja koulutusavun antaminen kriisialueiden turvallisuusviranomaisille on tänä päivänä merkittävä kansainvälisen sotilaallisen avustamisen muoto. Suomi on ollut mukana tarjoamassa koulutustukea esimerkiksi Afganistanissa, Bosnia ja Hertsegovinassa, Malissa ja Somaliassa. Irakin koulutusoperaatio rinnastuisi valiokunnan saaman selvityksen mukaan käynnissä olevista ja jo päättyneistä operaatioista parhaiten Malin operaatioon. Malissa pyrittiin vastaamaan maan asevoimien välittömiin operatiivisiin tarpeisiin kouluttamalla malilaisia sotilasyksiköjä.

Osallistuminen Irakin koulutusoperaatioon kehittäisi selonteon mukaan puolustusvoimien kykyä vaativaan sotilaalliseen neuvonanto- ja koulutustoimintaan. Valiokunta kyseenalaistaa tämän arvion. Saadun selvityksen mukaan suomalaisjoukkojen antama jalkaväen peruskoulutus paikallisille peshmerga-joukoille vastaisi pitkälti suomalaista varusmieskoulutusta. Tällaisesta toiminnasta saatava hyöty kansallisen puolustuksen kehittämiseksi on arvioitava vaatimattomaksi.

Valiokunta pitää tärkeänä, että sotilaallisten kriisinhallintaoperaatioiden vaikuttavuusarvio tehdään perusteellisesti. Suomalaisjoukkojen antamaa koulutustukea tulisi kohdentaa yksittäisten sotilaiden kouluttamisesta suuntaan, jossa koulutus kohdistuisi pikemminkin paikallisiin kouluttajiin (train the trainers -konsepti). Tätä kautta peshmerga-taistelijoille voidaan antaa paremmin paikallisiin olosuhteisiin soveltuva koulutus.

Kriisinhallinnan neuvottelumekanismi ja kriisinhallintaveteraaniohjelma

Kriisinhallinnan palvelussuhteen ehtoista on viime vuosien aikana sovittu neuvottelu- ja osallistumisjärjestelmässä henkilöstöä edustavien järjestöjen kanssa. Valiokunnan arvion mukaan mekanismin kautta on pystytty ratkomaan varsin hyvin palvelussuhteen ehtoihin liittyviä käytännön kysymyksiä puolustushallinnon ja henkilöstöjärjestöjen kesken. Valiokunta pitää tärkeänä, että neuvottelujärjestelmää käytetään maksimaalisesti hyväksi myös valmistauduttaessa Irakin koulutusoperaatioon.

Suomen sotilaallisen kriisinhallintaosallistumisen tulee jatkossakin perustua vapaaehtoisuuteen. Sekä kantahenkilökunnan että reserviläisten tulee voida vapaasti arvioida, onko käynnistettävä operaatio luonteeltaan ja ehdoiltaan sellainen, että siihen on mahdollista osallistua. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Irakiin olisi lähdössä merkittävä määrä reserviläisiä.

Keskeisen tärkeä osa suomalaissotilaiden operaatio-osallistumista ja operaatioiden jälkihoitoa on kansallinen kriisinhallinnan veteraani-ohjelma. Sen kautta pyritään tehostamaan kriisinhallintatehtävissä palvelevien ja palvelleiden tukitoimia sekä parantamaan vakuutusturvaa lainsäädäntöä kehittämällä. Ohjelman tarkoituksena on muun muassa yhdenmukaistaa kriisinhallintahenkilöstön tapaturmaturvaa niin, että siviili- ja sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistuvalla olisi yhtäläinen tapaturmaturva.

Toimenpiteissä korostuu kriisinhallintatehtävissä toimivien psykososiaalisen tuen kehittäminen. Ohjelmaa viedään eteenpäin poikkihallinnollisena hankkeena useamman viranomaisen välisenä yhteistyönä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan puolustushallinto on omilla toimillaan edistänyt ohjelmaa kiitettävästi, jatkotoimien suhteen vastuu on nyt etenkin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöllä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että kriisinhallinnan veteraani-ohjelmaa viedään määrätietoisesti eteenpäin.

Suomalaiset ISIL-taistelijat

Valiokunta pitää todennäköisenä, että ISIL:n joukkoihin on liittynyt myös suomalaisia, jotka ovat suorittaneet kotimaassa varusmiespalveluksen. Asevelvollisuuslain (2007/1438) 2 §:n 1 momentin mukaan jokainen miespuolinen Suomen kansalainen on asevelvollinen sen vuoden alusta, jona hän täyttää 18 vuotta, sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta, jollei toisin säädetä. Valiokunta pitää tärkeänä, että mikäli suomalaisia ISIL-taistelijoita palaa kotimaahan, puolustusvoimat tekee asianmukaisen uhka-arvioanalyysin jokaisen henkilön osalta sen suhteen, voidaanko heitä enää pitää reservissä.

Lausunto

Lausuntonaan puolustusvaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 4 päivänä maaliskuuta 2015

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Jussi Niinistö /ps	Eero Reijonen /kesk
vpj.	Seppo Kääriäinen /kesk	Mikko Savola /kesk
jäs.	Thomas Blomqvist /r	Eero Suutari /kok
	Pekka Haavisto /vihr	Pauliina Viitamies /sd
	Timo Heinonen /kok	Tuula Väättäin /sd
	Esko Kurvinen /kok	Jyrki Yrttiaho /vr
	Tuula Peltonen /sd	vjäs. Ritva Elomaa /ps.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle Suomen osallistumisesta turvallisuussektorin koulutusyhteistyöhön Irakissa on puolustusvaliokunnan yksimielisen arvion mukaan "etenkin operaation sisällön, tehtävän, turvallisuustilanteen kuvailun ja riskiarvion osalta informaatioarvoltaan varsin niukka. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tätä selittää osaltaan se, että tietyt operaation toimeenpanoon liittyvät kysymykset ovat vielä auki." Tässä suhteessa eduskunnalla ei ole riittäviä edellytyksiä päättää vastuullisesti operaatioon osallistumisesta.

Yhdysvaltojen koordinoimassa ISIL:n vastaisen kansainvälisen operaation perustavoitteet ovat korostetusti sotilaallisia eivätkä ne avaa näköalaa Syyrian sisällissodan ja Irakin hajanaisuuden muodostaman mutkikkaan konfliktin ratkaisemiselle. ISIL:n synnyn taustalla ovat lukuisat taloudelliset, poliittiset, etniset ja uskonnolliset ristiriidat ja niiden keskellä muodostuneiden fraktioiden muodonmuutokset ja liittoutumiset. ISIL syntyi Syyrian konfliktin laajetessa. Irakissa perustettu sunnilainen ääriryhmä yhdistyi Syyriassa toimivan ääri-islamilaisten Al Nusran kanssa. Ryhmä oli osa pelättyä ja vihattua al-Qaida-terroristiorganisaatiota. Viime vuonna al-Qaida ilmoitti katkaiseensa kaikki siteensä ISIL:n kanssa. ISIL:n aseet ovat pääosin sota-saaliina hankittua Irakin armeijan aseistusta eli ne ovat yhdysvaltalaista alkuperää, kuten ovat myös Syyrian kapinallistenkin aseet. Yhdysvallat on tukenut ja rakentanut Syyrian hallituksen vastaisia kapinallisjoukkoja kaataakseen al-Asadin hallituksen. Nyt se kokoaa ja johtaa kansainvälistä yhteenliittymää tuon prosessin tuotoksena syntynyttä ISIL-terroristiarmeijaa vastaan. ISIL saa edelleenkin, raakalaismaisista sotarikoksistaan ja laajoista kansainvälisistä tuomitsevista rektioista huolimatta, tukea Persianlahden öljyvaltioilta.

ISIL:n vastaisessa operaatiossa ongelmana on kapea keinovalikoima, joka keskittyy sotilaalli-

siin toimiin (Yhdysvaltojen ja liittolaisten pommitukset ja maasota, joka säilytetään Irakin Kurdistanin turvallisuusjoukoille, peshmerga-joukoille). Vaikka selonteossa luetellaan suuri joukko perustavoitteita, keinovalikoiman kapeus ja laajan, selkeän YK:n valtuutuksen puuttuminen niin Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten pommitusten kuin koulutusoperaationkin osalta, eivät anna riittävää kansainvälistä pohjaa alueen vakauttamisen ensimmäisille askeleille. Syyrian konflikti edellyttää suurvaltojen johtaman kansainvälisen vuoropuhelun jatkamista. Osoituksena vahvan epäluulon ilmapiiristä on mm. Venäjän esittämä epäily Yhdysvaltojen pyrkimyksestä palautta pysyvä läsnäolo Pohjois-Irakin kurdialueelle ja muodostaa tukikohta Syyrian konfliktiin sekaantumiselle ja Iranin, Irakin ja Syyrian kontrolloinnille. Myös kurdien vahvistuva itsenäisyystahto ja kasvanut yhtenäisyys voivat kääntyä jälleen hajallaan elävien kansanosien ulkopuolisten tahojen tukemaksi valtataisteluksi ja alueen epävakautta lisääväksi tekijäksi, jos kansainvälinen tuki kanavoidaan vain yhdelle kurdikansan monista poliittisista ja sotilaallisista ryhmittymistä.

Operaatioon liittyvä päätöksenteko Suomessa

Tasavallan presidentti ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta linjasivat 19.9.2014, että Suomi osallistuu ISIL:n vastaiseen toimintaan. 26.1.2015 ministerivaliokunta antoi puolustusministeriölle oikeuden ryhtyä tarvittaviin valmistelutoimenpiteisiin Suomen osallistumiseksi Irakin turvallisuusviranomaisten koulutustehtävään. Valiokuntakuulemisten yhteydessä herätti ihmetystä kansainvälisen lehdistön varhainen ja ennakoiva uutisointi Suomen osallistumisesta. Irakin Kurdistanin Peshmerga-ministeriö tiedotti jo 14.8.2014, että "seitsemän maata on ilmaissut valmiutensa myydä aseita ja sotilasvarusteita Kurdistanille. Nämä maat ovat Yhdysvallat, Iso-

Britannia, Saksa, Ranska, Kanada, Italia ja Suomi." ("BasNews 14.8.2014). Myös varsin varhain 8.9.2014 Peshmerga-ministeriön edustaja tiedotti (8.9.2014 "Kurdpress"-lehdessä): "Suomi on ilmaissut tukevansa Peshmergaa parhaansa mukaan sen taistelussa terrorismia vastaan..." Poliittista päätöksenteomme ennakoivien julkisten lausuntojen perusteella on syytä kysyä, onko Suomen kansainvälistä kriisinhallintaan osallistumista koskevassa päätöksenteossa syntynyt jonkinlainen "automaatiikka" ilmoittaa jo ennen varsinaisen valmistelun käynnistämistä myönteisestä tahdosta osallistua Yhdysvaltojen johtamiin kansainvälisiin operaatioihin?

Riskien ja uhkatason nousu Suomessa

Valiokuntakuulemisessa mm. Suojelupoliisin edustaja arvioi Suomen osallistumisen ja kansainvälisen julkisuuden sekä "Suomen profiloitumisen kiinteänä osana ISIL:n vastaista koalitiota" lisäävän operaatioon liittyviä sisäisen turvallisuuden riskejä Suomessa ja aiheuttavan "uhkatason nousua" - varsinkin kun tiedetään, että ISIL:n joukkoihin on liittynyt myös suomalaisia vierastaistelijoita, jotka voimakkaasti samaistuvat liikkeen tavoitteisiin ja ideologiaan.

Vasenryhmän mielestä turvallisuusriskeihin on suhtauduttava vakavasti.

Suomalaissotilaiden turvallisuus

Selonteossa ei kyetä antamaan riittävän tarkkaa kuvaa suomalaisjoukkojen toimintaolosuhteista, kalustosta ja varustuksesta. Valiokuntakuulemisissa on käynyt ilmi, että suomalaisjoukkojen varustus ei ole verrattavissa Afganistanin ISAF-operaation omasuojaan. Suunnittelun keskenäisyydestä johtuen ei selonteossa eikä valiokuntakäsittelyssä ei ole kyetty antamaan tarkkaa kuvaa, missä alueellisissa koulutuskeskuksissa

Erbilin ulkopuolella suomalaisjoukot tarkalleen ottaen toimisivat. "Valiokunta huomauttaa, että ISIL-joukkojen hallussaan pitämä Mosul on vain n. 80 kilometrin päässä. Lähimpien ISIL-taistelijoiden linjat ovat 30—40 kilometriä Erbilistä." Alueen turvallisuustilanne ei todellakaan "rauhallinen ja suhteellisen vakaa", siis toisin kuin selonteko arvioi.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella esitän eduskunnalle seuraavan lausuman:

Eduskunta katsoo Suojelupoliisin asiantuntijalausuntoon nojautuen, että Suomen profiloituminen kiinteänä osana ISIL:n vastaista koalitiota lisää operaatioon sisältyviä sisäisen turvallisuuden riskejä Suomessa ja aiheuttaa merkittävää uhkatason nousua. Myös suomalaisjoukkojen omasuojaus toimintaan taistelulinjojen välittömässä läheisyydessä ei ole riittävä.

YK:n valtuutuksen puuttuminen niin käynnissä oleville pommituksille ja muille sotatoimille kuin kansainvälisen turvallisuussektorin koulutusyhteistyölle ei anna edellytyksiä alueen vakauttamisen ensimmäisille askeleille. Kuitenkin Syyrian konflikti edellyttää ennen kaikkea suurvaltojen vuoropuhelun jatkamista ja konfliktin osapuolten tuen ja aseistamisen lopettamista sekä ISIL:n nousun takana oleviin taloudellisiin, poliittisiin, etnisiin, uskonnollisiin ja humanitaarisiin syihin puuttumista. Näistä syistä eduskunta ei pidä perusteltuna, että Suomi osallistuu turvallisuussektorin sotilaskoulutusyhteistyöhön Irakissa.

Helsingissä 4 päivänä maaliskuuta 2015

Jyrki Yrttiaho /vr